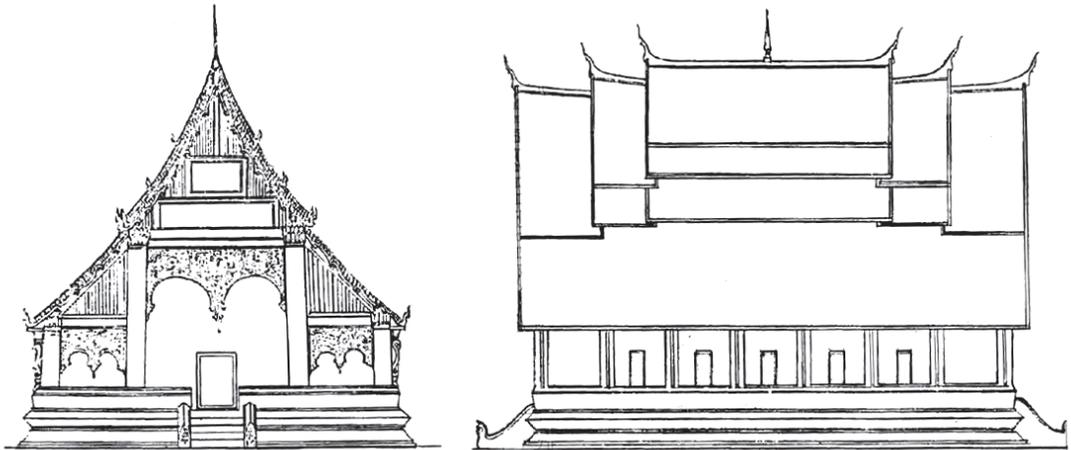

แผนผังและการใช้พื้นที่

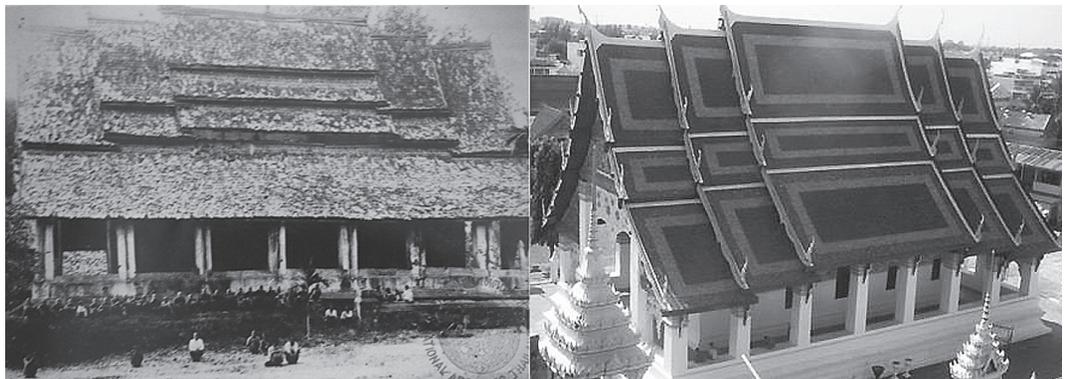
แผนผังของสิมหลังนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความยาว 7 ช่วงเสา แบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนโถงหน้า-หลัง พื้นที่ภายในสำหรับทำสังฆกรรม และมีระเบียงโดยรอบ เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสำคัญที่สุดของเมืองร้อยเอ็ด จึงมีขนาดใหญ่กว่าสิมในระดับชุมชนอื่นๆ แม้ว่าจะไม่ให้ฆราวาสเข้าไปใช้พื้นที่ภายในก็ตาม ส่วนหน้าต่างนั้นก็มิทุกช่วงเสา (ข้างละ 5 ช่อง) เพื่อการระบายอากาศและให้แสงสว่างเนื่องจากมีขนาดใหญ่

รูปทรงและการซ้อนชั้นหลังคา

รูปทรงอาคารโดยรวมค่อนข้างสูงใหญ่อันเนื่องมาจากแผนผัง หลังคาซ้อน 3 ชั้น แต่ชายคาชั้นล่างสุดกดลงเป็นเฉลียง การซ้อนชั้นหลังคามีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการซ้อนของไทย แต่ต่างกันที่หลังคาในดับสุดท้าย (ล่างสุด) ที่ยาวต่อเนื่องไปถึงหลังคาด้านหลัง

ภาพที่ 16 แสดงรูปด้านหน้าและรูปด้านข้างของสิมเก่า วัดกลางมิ่งเมือง จ. ร้อยเอ็ด (ที่มา : สุวิทย์ จิระมณี, สิมพื้นถิ่นภาคอีสานตอนกลาง, กรุงเทพฯ : สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.)

ภาพที่ 17 แสดงหลังคาของสิมเก่า วัดกลางมิ่งเมือง จ. ร้อยเอ็ด (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ถ่าย พ.ศ. 2449) เปรียบเทียบกับหลังคาในปัจจุบัน

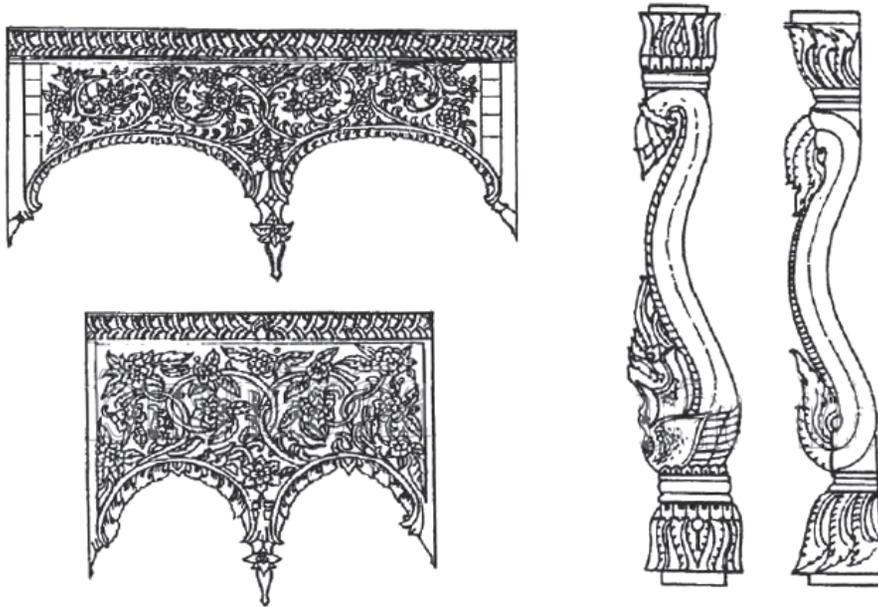
องค์ประกอบการประดับตกแต่ง

การประดับตกแต่งของสิมหลังเดิมวัดกลางมิ่งเมือง และที่ปรากฏในปัจจุบัน ที่น่าสนใจ ได้แก่ “โก่งคิ้ว” (รวงผึ้ง) “แขนนาง” (คันทวย) และ “ซูปแต้ม” (ภาพจิตรกรรมฝาผนัง)

“โก่งคิ้ว” หรือ รวงผึ้ง มีลักษณะโดดเด่นคือมีเส้นที่โก่งโค้ง จึงเรียกว่า โก่งคิ้ว เป็นลายก้านขด คันทวยเป็นแบบตัวนาถ

“ซูปแต้ม” เขียนอยู่ที่ผนังโดยรอบสิม เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ

ส่วนหน้าบันนั้นทำเป็นหน้าจั่วลูกฟัก และมี “โง่” หรือ “โห่งว” (ซ้อฟ้า) รวมถึงมี “ซ้อฟ้ากลาง” อีกด้วย

ภาพที่ 18 แสดงโก่งคิ้วและคันทวยแขนนาง ของสิมวัดกลางมิ่งเมือง จ. ร้อยเอ็ด (ที่มา : สุวิทย์ จิระมณี, สิมพื้นถิ่นภาคอีสานตอนกลาง, กรุงเทพฯ : สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.)

ภาพที่ 19 แสดงหน้าบัน โก่งคิ้ว และซูปแต้มที่ผนังภายนอกสิม ด้านหน้าของสิมวัดกลางมิ่งเมือง จ.ร้อยเอ็ด

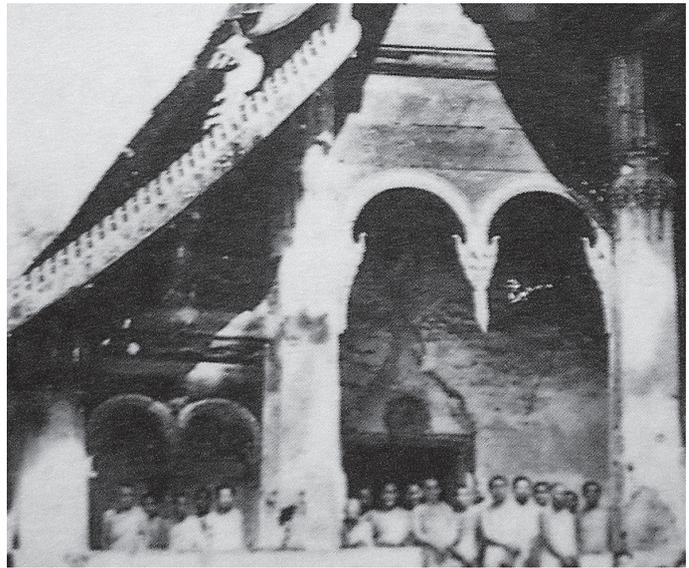
จากการค้นคว้าข้อมูลจากสารานุกรมไทยภาคอีสานพบว่า การเปลี่ยนรูปทรงหลังคา และการประดับตกแต่งลิมหลังนี้ที่ปรากฏในปัจจุบัน เป็นฝีมือของนายคำหมา แสงงาม¹⁰ ช่างท้องถิ่นชาวอีสานที่มีผลงานช่างหลายวัดในภูมิภาคนี้

5. วิหารวัดหลวง อ. เมือง จ. อุบลราชธานี

(สร้าง พ.ศ. 2335 โดยท้าวคำผง (พระปฐมวราชสุริยวงศ์) อพยพมาจากเวียงจันทน์ ปัจจุบันรื้อสร้างใหม่เป็นอุโบสถแบบภาคกลาง)

ภาพที่ 20 แสดงวิหารเก่าของวัดหลวง
จ. อุบลราชธานี ปัจจุบันรื้อเป็นโบสถ์แบบภาคกลาง
(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 21 แสดงโถงค้ำ และบัวหัวเสา ของวิหารวัดหลวง จ. อุบลราชธานี
(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

แผนผังและการใช้พื้นที่

แผนผังของวิหารวัดหลวงหลังเดิมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนโถงหน้า พื้นที่ภายในสำหรับทำสังฆกรรม และมีระเบียงโดยรอบ คล้ายคลึงกับสิมวัดกลางเมือง จ. ร้อยเอ็ด เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสำคัญระดับเมืองเช่นเดียวกัน จึงมีขนาดใหญ่กว่าสิมในระดับชุมชนโดยทั่วไป ปัจจุบันรื้อไปนานแล้วและสร้างใหม่ตามแบบอิทธิพลภาคกลาง รูปทรงสูงชะลูด

รูปทรงและการซ้อนชั้นหลังคา

รูปทรงของวิหารเดิมหลังนี้สูงกว่าสิมหรือวิหารทั่วไป มีการซ้อนชั้นหลังคา 2 ชั้น โดยขนาดผืนหลังคาด้านบนและด้านล่างมีขนาดใกล้เคียงกัน น่าเสียดายที่หลังนี้ไม่ปรากฏหลักฐานรูปด้านข้าง จึงไม่สามารถเห็นรูปแบบการซ้อนชั้นหลังคาได้ครบถ้วน

องค์ประกอบการประดับตกแต่ง

องค์ประกอบการประดับตกแต่งครบเครื่อง และวิจิตรบรรจงแบบช่างหลวงของลาว ได้แก่ โถงค้ำ บัวหัวเสา น่าเสียดายที่พบหลักฐานไม่มากนัก

6. สิมวัดใหญ่บ้านปะโค

(วัดอุดมสรรพผล) อ. เมือง จ. หนองคาย (สร้าง พ.ศ. 2410)

ภาพที่ 22 แสดงลักษณะภายนอกและพระประธานภายใน สิมวัดใหญ่บ้านปะโค จ.หนองคาย

แผนผังและการใช้พื้นที่

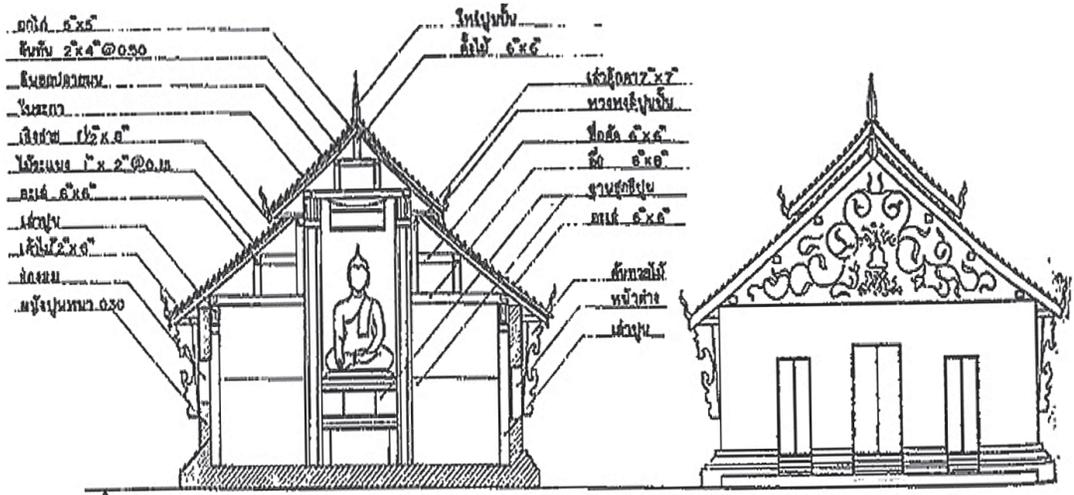
แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีระเบียงด้านหน้า พื้นที่ภายในมีขนาดใหญ่ เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสำคัญ จึงต้องการพื้นที่รองรับการทำสังฆกรรมที่ค่อนข้างใหญ่ ทำให้ต้องมีเสาร่วมในรองรับโครงสร้างหลังคา และมีประตูทางเข้าอาคารมีด้านหน้า 3 บาน

รูปทรงและการซ้อนชั้นหลังคา

รูปทรงหลังนี้ค่อนข้างใหญ่กว่าสิบล้านช้างทั่วไป เนื่องจากเป็นวัดที่มีความสำคัญจึงมีพระประธานที่มีขนาดใหญ่ หลังคาซ้อน 2 ชั้น โดยชั้นบนมีผืนหลังคาขนาดเล็กกว่าผืนหลังคาชั้นล่าง และไม่มีตับหลังคา หรือกล่าวได้ว่าเป็นหลังคาแบบยกคอกขึ้นม่ออีกชั้นหนึ่งนั่นเอง

ภาพที่ 23 แสดงภาพถ่ายด้านหน้าและด้านข้าง สิมวัดใหญ่บ้านปะโค จ. หนองคาย

ภาพที่ 24 แสดงแบบรูปตัดและรูปด้านหน้า สิมวัดใหญ่บ้านปะโค จ. หนองคาย (ที่มา : วสันต์ ยอดคุ้ม, การศึกษาลักษณะรูปแบบ สิมพื้นถิ่นในเขตภาคอีสานตอนบน, กรุงเทพฯ : สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.)

องค์ประกอบการประดับตกแต่ง

เนื่องจากสร้างหลังสมัยเจ้าอนุวงศ์ ทำให้การประดับตกแต่งแบบดั้งเดิมของลาวเลือนหายไปบ้าง แต่ก็ยังคงมีกลิ่นไอขององค์ประกอบการตกแต่งแบบล้านช้างหลงเหลืออยู่ เช่น

“โถงว” ที่ยอดจั่ว และซอฟ้ากลางที่ทำเป็นปูนปั้นทรงปราสาท

“หน้าบัน” หรือ สีหน้า เป็นปูนปั้นรูปพุทธประวัติ บางป่าเลย์ มีภาพลึงและช้างนำน้ำผึ้งมาถวาย คันทวย เป็นแบบ “หูช้าง” ลายกระหนกหัวม้วน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่โดดเด่นที่สุด

ภาพที่ 25 แสดงปูนปั้นหน้าบัน และลอกเลาบานประตู ของสิมวัดปะโค จ. หนองคาย

ภาพที่ 26 แสดงปูนปั้นบัวหัวเสาและทวยหูช้างของสิมวัดปะโค จ.หนองคาย

7. สิมวัดฝึฝิว (โพธิ์ชัย) จ.หนองคาย

(สันนิษฐานว่าสร้างช่วงหลังสมัยรัชกาลที่ 3 ปัจจุบันหรือสร้างใหม่ เป็นแบบจัตุรมุขตามแบบภาคกลาง)

ภาพที่ 27 แสดงภาพถ่ายสิมเก่าเปรียบเทียบกับภาพจิตรกรรมของวัดฝึฝิว (วัดโพธิ์ชัย) จ. หนองคาย
(ที่มา : โรงเรียนหนองคายวิทยาคาร จ. หนองคาย, ภาพเก่าๆ ของจังหวัดหนองคาย)

แผนผังและการใช้พื้นที่

แผนผังของสิมวัดผีผเดิมนั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดค่อนข้างเล็ก แบ่งพื้นที่ออกเป็นสองโถงด้านหน้า 2 ช่วงเสา และพื้นที่ภายในสำหรับประกอบพิธีสงฆ์เช่นเดียวกับหลังอื่น การที่โถงหน้ามี 2 ช่วงเสานั้น ทำให้มีพื้นที่กว้างมากขึ้นสำหรับพระสงฆ์ให้ศีลให้พรและยังรองรับญาติโยมนั่งในส่วนนี้ได้พอสมควร

ภาพที่ 28 แสดงพื้นที่บริเวณโถงด้านหน้าสิมวัดผีผ (วัดโพธิ์ชัย) จ.หนองคาย
(ที่มา : โรงเรียนหนองคายวิทยาคาร จ. หนองคาย, ภาพเก่าๆ ของจังหวัดหนองคาย)

รูปทรงและการซ้อนชั้นหลังคา

สิมวัดโพธิ์ชัยหลังเดิมมีรูปทรงไม่ใหญ่โตนัก เช่นเดียวกับสิมของวัดอื่นๆ และการซ้อนชั้นก็เป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่สลักซับซ้อน โดยทำเป็นผืนเดียวทั้งหลัง ปัจจุบันหรือสร้างใหม่เป็นแบบจัตุรมุขตามอย่างภาคกลาง และได้เป็นพระอารามหลวงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา เนื่องจากประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ คือหลวงพ่อบุญเหลือ อันเป็นที่เคารพศรัทธาของทั้งชาวลาวและชาวไทยในปัจจุบัน

องค์ประกอบการประดับตกแต่ง

องค์ประกอบที่แสดงความเป็นล้านช้างที่เด่นชัดของสิมหลังนี้ คือ “โก่งคิ้ว” หรือ “ฮังผั่ง” แบบล้านช้าง

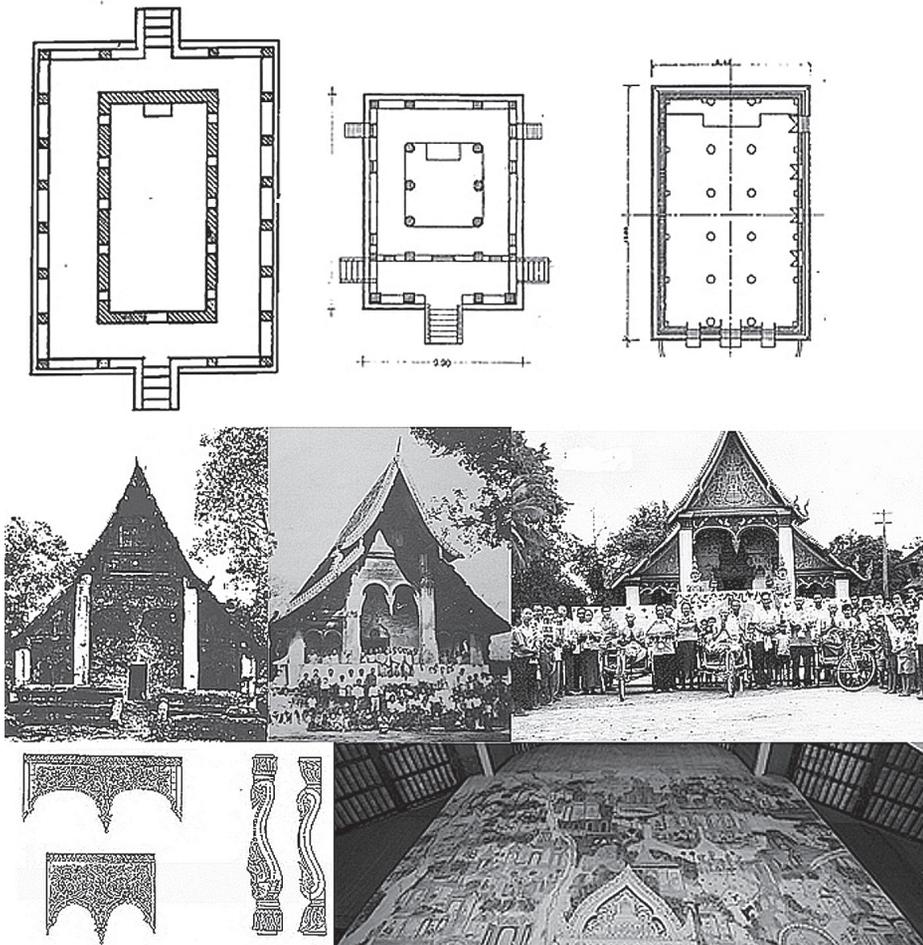

ภาพที่ 29 แสดงองค์ประกอบประดับตกแต่งสิมวัดผีผ (วัดโพธิ์ชัย) จ. หนองคาย
(ที่มา : โรงเรียนหนองคายวิทยาคาร จ. หนองคาย, ภาพเก่าๆ ของจังหวัดหนองคาย)

สรุปลักษณะเด่นของโบสถ์-วิหารล้านช้างในประเทศไทย

จากกรณีศึกษาโบสถ์และวิหารแบบล้านช้างในประเทศไทย ทำให้สามารถสรุปลักษณะเฉพาะ หรือลักษณะร่วมของแบบล้านช้างได้ดังนี้

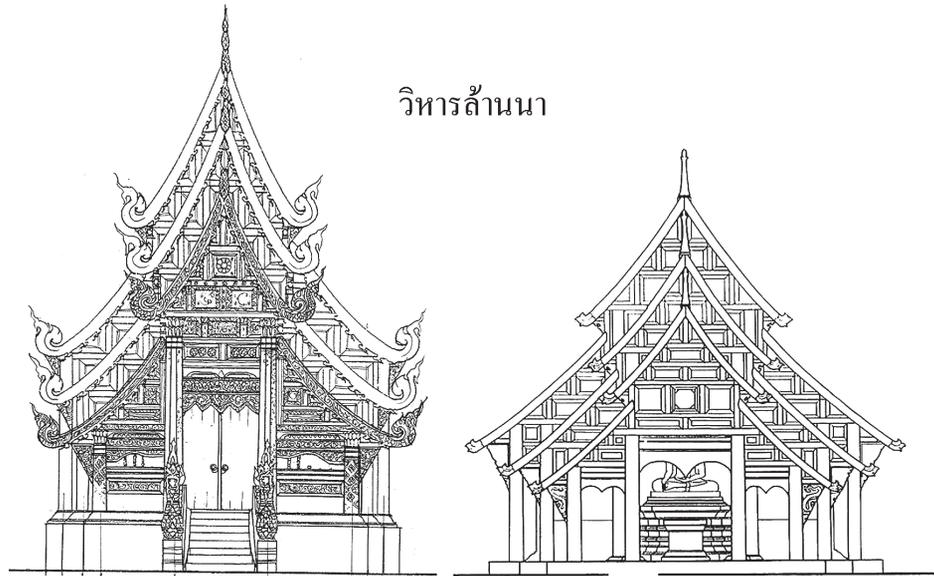
1. มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่ยกเก็จ และการซ้อนชั้นหลังคามีลักษณะเฉพาะแบบล้านช้าง
2. มีรูปทรงเฉพาะแบบล้านช้าง
3. มีองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะตน
 - 3.1 โถงคิ้ว/ยังผังรูปครึ่งวงกลม
 - 3.2 มีช่อฟ้ากลาง
 - 3.3 มีคันทวยแขนงต่างจากของไทยและล้านนา
 - 3.4 มีการเขียนรูปแต้มที่ผนังด้านนอก

ภาพที่ 30 แสดงแผนผังรูปทรง และองค์ประกอบของโบสถ์วิหารล้านช้างในประเทศไทย

การเปรียบเทียบลักษณะของโบสถ์-วิหารล้านช้างกับวิหารล้านนา

วิหารแบบล้านนาจะมีแผนผังแบบย่อเก็จหรือยกเก็จ ทำให้หลังคามีการซ้อนชั้นที่ลดหลั่นกันลงมาทั้งขนาดผืนหลังคา และระดับหลังคา ขณะที่สิมและวิหารแบบล้านช้างจะมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเท่านั้น ไม่มีการย่อเก็จ ทำให้การซ้อนชั้นหลังคาไม่ซับซ้อน และไม่มีการลดหลั่นระดับลงมาเหมือนแบบล้านนา

ภาพที่ 31 ภาพตอนบนเป็นวิหารล้านนา (วัดตันเกว่นและวัดปงยางคก) ภาพตอนล่างเป็นสิมล้านช้าง (วัดกลางมิ่งเมืองและวัดศรีคุณเมือง) แสดงให้เห็นความต่างทั้งในแง่ของ แผนผัง รูปทรง และองค์ประกอบ โดยวิหารแบบล้านนาจะมีแผนผังแบบย่อ (สังเกตแนวผนัง) ส่วนหลังคามีการซ้อนชั้นที่ลดหลั่นกันลงมาทั้งผืนหลังคาและระดับหลังคา ขณะที่สิมและวิหารแบบล้านช้างจะมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเท่านั้น โดยจะไม่มีการย่อเก็จ ทำให้การซ้อนชั้นหลังคาไม่ซับซ้อน และไม่มีการซ้อนลดหลั่นลงมาเหมือนวิหารล้านนา

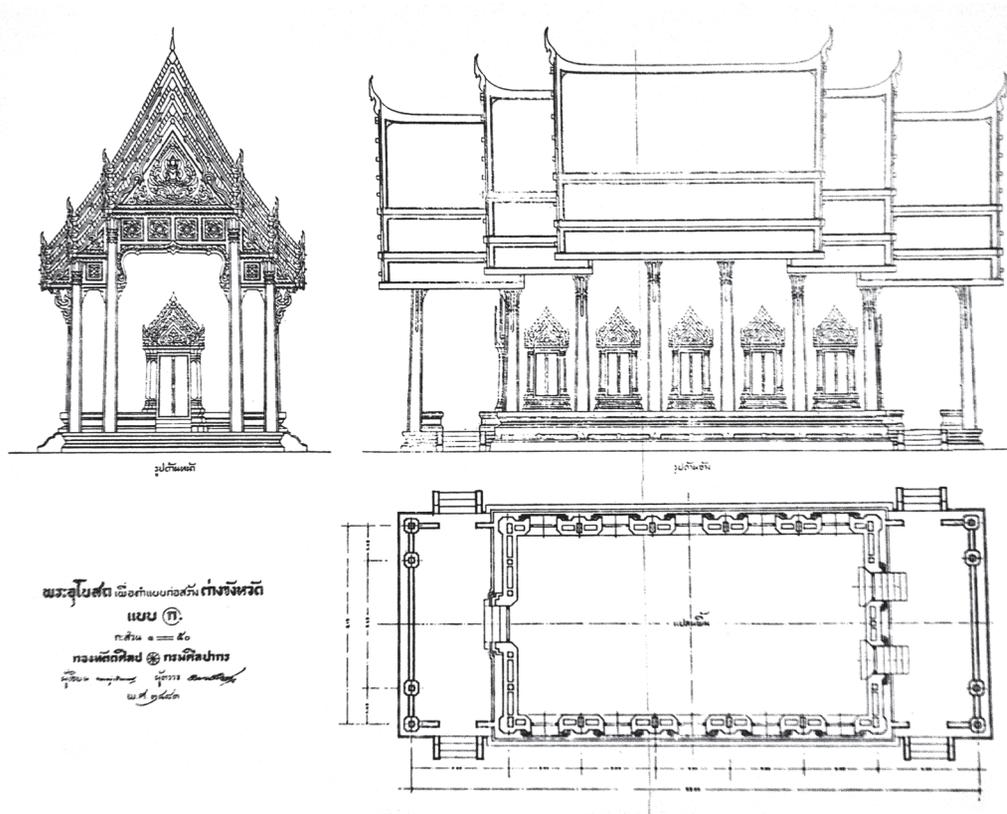

ภาพที่ 32 แสดงให้เห็นถึงบทบาทของวัดล้านช้างที่มีต่อชุมชน

ประเด็นที่ห้า : โบสถ์-วิหารล้านช้างกับความเปลี่ยนแปลงไปสู่แบบส่วนกลาง

วัดลาวล้านช้างในประเทศไทยแถบภาคอีสาน เริ่มได้รับผลกระทบและแนวคิดจากส่วนกลาง นับตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา อันเป็นผลเนื่องจากการเข้าไปศึกษาปริยัติธรรมในเมืองหลวงของพระสงฆ์ในส่วนภูมิภาค เมื่อกลับไปจำพรรษาที่วัดท้องถิ่นของตนก็นำเอาแนวความคิดที่เห็นจากวัดในกรุงเทพฯ ไปด้วย¹¹ หลังจากนั้นในสมัยหลังรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มมีแนวคิดและนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครองที่เป็นรูปธรรมจากส่วนกลาง ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ศาสนสถานในส่วนภูมิภาค ส่งผลให้รูปแบบการใช้งาน บทบาทและสถานภาพของวัดในส่วนภูมิภาคที่มีมาแต่เดิมเปลี่ยนแปลงไป นับตั้งแต่มีการตั้งโรงเรียนวิชาวุธ¹² ที่ทำให้วัดต้องทำหน้าที่เป็นโรงเรียนสอนตามหลักสูตรของส่วนกลางในเวลาต่อมา มีหลักฐานชัดเจนว่าสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการขยายการศึกษาโดยอาศัย “วัด” เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ ในช่วงถัดมาก็มีการจัดตั้ง “กรมศิลปากร”¹³ ขึ้น ซึ่งแต่เดิมอยู่ในกรมโยธาธิการ และเป็นหน่วยงานที่สนองแนวคิดและนโยบายรวมศูนย์อำนาจ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการสร้างวัดจากแนวคิดที่ว่า “วัดในส่วนภูมิภาคควรมีรูปแบบที่สวยงามและมีความเป็นไทย”¹⁴ แนวคิดและนโยบายนี้เองเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าในช่วงดังกล่าว เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการสร้างวัดในส่วนภูมิภาคให้สอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลาง ว่าด้วยเรื่องการสร้างความเป็นไทยและการปฏิเสธความเป็นอื่นของชนชาติพันธุ์ที่มีใช้ไทย ครั้นถึงสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม แบบมาตรฐานกรมศิลปากรจึงถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้ก่อสร้างวัดทั่วราชอาณาจักร¹⁵ ส่งผลให้วัดทั่วประเทศมีรูปแบบเป็นมาตรฐานเดียวกันมากระทั่งปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังมีพระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่แนวคิดจากส่วนกลาง ไปสู่พระสงฆ์และวัดในภาคอีสาน ก็คือ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) ท่านเป็นครูฝ่ายภาษาบาลี ที่วัดสุปฏิหาราม จ. อุบลราชธานี ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีโรงเรียนเปิดสอนตามแบบมหามกุฏราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีพระภิกษุสามเณรทั้งใกล้-ไกล ตลอดจนมณฑลอุดรมาแล้วเรียน ทำให้ความคิดในศาสนาพุทธจากส่วนกลางเข้าไปมีอิทธิพลต่อพระสงฆ์ในอีสาน นอกจากนี้ท่านยังดำรงตำแหน่งที่มีบทบาทสำคัญในภาคอีสาน ได้แก่ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าคณะมณฑลอีสาน พ.ศ. 2442 ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอีสาน พ.ศ. 2447 ต่อมาสมัยต้นรัชกาลที่ 6 มณฑลอีสานได้แยกเป็น 2 มณฑล คือมณฑลอุบล และมณฑลร้อยเอ็ด ท่านก็ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะว่าการทั้ง 2 มณฑล เมื่อ พ.ศ. 2466 และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอุดรอีกตำแหน่งหนึ่ง สมัยต้นรัชกาลที่ 7 ทางราชการได้รวมมณฑลอุบลร้อยเอ็ดและนครราชสีมา เป็นมณฑลนครราชสีมาท่านก็ได้ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา นอกจากนี้ท่านยังสร้างพระอุโบสถวัดสุปฏิหาราม จ. อุบลราชธานี ซึ่งถือว่ามีความสำคัญที่ใหญ่กว่าสิมอีสานดั้งเดิมค่อนข้างมาก โดยมีรูปแบบศิลปะชั้นบนเป็นทรงไทย ชั้นกลางทรงเยอรมัน และชั้นล่างเป็นทรงขอมโบราณแบบนครวัด โดยเริ่มสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2460 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2473

ภาพที่ 33 แบบพระอุโบสถมาตรฐานแบบ ก. ที่พระพรหมพิจิตรออกแบบ ตามคำสั่งจอมพลป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2483 (ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพที่ 34 พระอุโบสถวัดสุปัฏนาราม ที่สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ สร้างใน จ. อุบลราชธานี และภาพสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสโส) พระสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญในภาคอีสาน

นอกจากบทบาทของกรมศิลปากร และผู้นำสงฆ์ในภาคอีสานที่ได้นำเสนอมานี้ ต่อไปผู้เขียนจะทำการศึกษาถึงบทบาทของบุคคลอื่นๆ ตลอดจนปัจจัยด้านอื่นๆ ที่ส่งผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวัดล้านช้างในโอกาสต่อไป

เชิงอรรถ

¹ ธวัช ปุณโณทก, **พื้นเรียง : การศึกษาประวัติศาสตร์และวรรณกรรมอีสาน** (กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2526).

² สุวิทย์ อิศราศวัต, **ประวัติศาสตร์ลาว 1779 – 1975** (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543).

³ บังอร ปิยะพันธุ์, **ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541).

⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, **ประมวลแผนที่ : ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์**, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2555), หน้า 119.

⁵ จากศิลาจารึกดังกล่าวสามารถถอดความได้ว่า “พระราชครู และพระอนุทินาถ พร้อมทั้งภริยา บุตร ธิดา และบรรดาญาติ ท้าวพระยาแสนขุนหมื่น พร้อมใจกันสร้างพุทธสีมา(โบสถ์) วิหาร พระพุทธรูป ไว้ในวัดศรีคุณเมือง ด้วยเงิน 2 หมื่น 45 ตำลึง 3 สลึง 1 เฟื้อง ขอให้ความสำเร็จสมปรารถนาทุกประการ นิพพานังปัจจโยโหตุ.”

⁶ สุวิทย์ จิระมณี, **ลิมพินถิ่นภาคอีสานตอนกลาง** (กรุงเทพฯ : สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), หน้า 81.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

⁸ **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน** (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542).

⁹ กรมศาสนา, **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร**, เล่มที่ 10, หน้า 969.

¹⁰ ดู คำหมา แสงงาม ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน**.

¹¹ **สุมาลี เอกชนนิยม, ฮูปแต้มในลิมพิน** งานศิลปะสองฝั่งโขง (กรุงเทพฯ : มติชน , 2548), หน้า 278.

¹² ราชกิจจานุเบกษา, **การก่อกษัตริย์โรงเรียนมหาดเล็กหลวง**, เล่ม 32, ตอน ง, 20 ธันวาคม พ.ศ. 2458, หน้า 2295.

¹³ กรมศิลปากร, **วันสถาปนากรมศิลปากร** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2521)

¹⁴ ดู คำนำ ใน พระนวกการโกวิท, **แบบนวกกรรม** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2528)

¹⁵ ชาตรี ประทีปนันทการ, **คณะราษฎรฉลองรัฐธรรมนูญ : ประวัติศาสตร์การเมืองหลัง 2475 ผ่านสถาปัตยกรรมอำนาจ** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2548), หน้า 69.

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเลย.** กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ, 2543.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดหนองคาย.** กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ, 2543.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดมุกดาหาร.** กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ, 2543.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดร้อยเอ็ด.** กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ, 2543.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดอุบลราชธานี.** กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ, 2543.
- จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา. ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา ล้านช้าง : กรณีศึกษาศิลปกรรมในเมืองเชียงใหม่และหลวงพระบาง.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- เต็ม วิชาคย์พจนกิจ , ประวัติศาสตร์อีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2521.
- ธวัช ปุณโณทก. บันทึกประวัติศาสตร์ของปราชญ์ชาวอีสาน.** มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2521.
- ธวัช ปุณโณทก. “ประวัติศาสตร์สังคมอีสานสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.” ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 3, ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2525) :** หน้า 32 - 38, 55 - 58.
- ธวัช ปุณโณทก. ศิลจารึกอีสาน.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2530.
- นวกกรโกวิท, พระ. แบบนวกกรรม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2528.
- พงศาวดารเมืองล้านช้างและลำดับสกุลสิทธิสาริบุตร ราชตระกูล ล้านช้าง เวียงจันทน์.** กรุงเทพฯ : อนุสรณ์ในงาน พระราชทานเพลิงศพ หม่อมจิวทิพ ดิศกุล ณ อยุธยา ,2535.
- ราชกิจจานุเบกษา. การก่อสร้างพระฤกษ์โรงเรียนมหาดเล็กหลวง.** เล่ม 32, ตอน ง, 20 ธันวาคม พ.ศ. 2458, หน้า 2664.
- วรัญจงค์ บุญยสุรัตน์. ชื่นชมสถาปัตยกรรม : วัดในหลวงพระบาง.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2547.
- วสันต์ ยอดอ้อม. การศึกษาลักษณะรูปแบบสัมพันธ์กันในเขตภาคอีสานตอนบน.** กรุงเทพฯ : สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.
- วิโรฒ ศรีสุโร. สิมอีสาน.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโยธิต้า, 2536.
- ศาสนานุกรม. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร , เล่มที่ 10.** ศิลปากร,กรม. วันสถาปนากรมศิลปากร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2521.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.
- สมาลี เอกชนนิยม. ฮูปแต้มในลิมอีสาน งานศิลปะสองฝั่งโขง.** กรุงเทพฯ : มติชน , 2548.
- สุวิทย์ จิระมณี. ศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน ในวัฒนธรรมไทย-ลาว.** ชลบุรี : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545.
- สุวิทย์ จิระมณี. สิมพื้นถิ่นภาคอีสานตอนกลาง.** กรุงเทพฯ : สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.
- สุวิทย์ อิศาศวัต. ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

Lan-Chang ordination and wihara halls in Thailand

Thaipat Puchidchawakorn
Lecturer, Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

This paper studies Lan-Chang ordination and wihara halls in northeast region of Thailand. The research draws upon archival documents and upon the examination of seven case studies of ordination and wihara halls in Lan-Chang style, all of which are situated along the banks of Mekong River. The characteristics of the Lan-Chang style architecture is that the buildings are built upon pure rectangular plan and covered with stacked roofs. Lan-Chang style architecture, moreover, have well-proportioned, distinctive architectural elements, and external painting on the outer side of the buildings' walls. However, such distinctive characteristics of Lan-Chang style architecture had declined, since the period of King Rama IV onwards (1851). Particularly, during the fifth reign (1868-1910), the impact of centralization policies, through the role of leading monks, led to the transformation of regional Buddhist architecture, including Lan-Chang ordination and wihara halls.

Keywords : Isan Architecture, Lan-Chang Architecture